

Evolution of the idea of building a democratic state

This paper addresses the problem of formation of state-legal relations in a democratic system. The author analyzes the creative legacy of famous philosophers from antiquity to the present days and affect problem of church-state relations in line with legislation. Promotes conclusion of urgency made him study for the construction of a modern democratic society.

Keywords: democracy, Antiquity, Medieval, classical democracy, timocracy, religion, Church, society.

Васи́лий Ма́лык

Эволюция идеи построения демократического государства

В статье рассматривается проблема формирования государственно-правовых отношений в условиях демократического строя. Автор анализирует творческое наследие известных философов от Античности до современности и затрагивает проблему государственно-церковных отношений в русле законодательства. Предлагается вывод об актуальности сделанного им исследования для построения современного демократического общества.

Ключевые слова: демократия, Античность, Средневековье, классическая демократия, тимократия, религия, Церковь, общество.

Надійшла до редакції 18.02.2014 р.

УДК 364(4-191.2):061.1

© Ірина Бутирська
(Чернівці)

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ ЦСЄ ТА ГЛОБАЛЬНІ МІЖНАРОДНІ ІНСТИТУЦІЇ

Автор доводить, що у посткомуністичний період міжнародні організації проявляли посиленій інтерес до розвитку всіх сфер життєдіяльності держав ЦСЄ. Особливу зацікавленість у них викликала і соціальна політика, що підтверджують приклади розвитку взаємовідносин світових організацій з урядовими структурами країн ЦСЄ. Міжнародні організації по-різному оцінювали реальний стан справ у сфері соціальної політики держав ЦСЄ і, відповідно до свого бачення ситуації, давали рекомендації щодо її покращення та прогнози подальшого розвитку. Не у всіх державах населення схвально ставилося до втручання МВФ, Світового Банку та Міжнародної Організації Праці. Часто виникали суперечливі ситуації, особливо щодо підвищення пенсійного віку, підвищення оплати комунальних послуг, зниження державних пільг та соціальної підтримки певних категорій громадян. Певна неузгодженість існувала і в діях самих міжнародних організацій.

Ключові слова: соціальна політика, держави ЦСЄ, Міжнародний Валютний Фонд, Світовий Банк, Міжнародна Організація Праці.

Постановка й актуальність дослідження. Соціальну політику визначають як дії держави щодо збалансованого розвитку суспільства, забезпечення стабільності державного управління й соціального захисту людей. Вона є об'єктом державних і наддержавних видів дії в країні, які передбачають втручання в діяльність ринкових структур, задля потреб соціального захисту і суспільного добробуту населення. Раніше чільне місце в ній займали механізми перерозподілу доходу, і працюючі особи утримували людей неспроможних

працювати за віком, інвалідністю та через інші обставини. В останні десятиліття розвиток держав світу вніс певні зміни у соціальну політику. Нині вона набуває наднаціонального і транснаціонального характеру. Цей процес йде суперечливо, у кожній державі має особливості, спричинені рядом обставин, але повсюдно виступає найважливішим серед інших, суспільно значимих. Соціальна політика безпосередньо зачіпає інтереси кожного громадянина, його сім'ї, родини, виступає збуджуючим чи стабілізуючим чинником суспільного життя, що посилює актуальність заявленої проблеми дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні впливу глобальних інституцій – МВФ, Світового банку (СБ), Міжнародної організації праці (МОП) та ін., на соціальну політику посткомуністичних країн, що значно активізувався в останні роки.

Останні дослідження і публікації. У численних дослідженнях науковців світу (Р.Дарендорф, Е.Задорожнюк, Ю.Зудінов, Н.Манолова, В.Манов, Ю.Мінков, М.Мірчев, В.Мокшин, А.Хомський, Ц.Кьосева, Й.Томашевські та ін.) простежується критичний аналіз впливу програм структурної перебудови в країнах ЦСЄ, розпочатих МВФ і СБ. Автори вказують, що поставлені перед урядами держав вимоги відкрити кордони для вільної торгівлі, скоротити видатки і проводити антиінфляційну монетарну політику задля одержання позики – ведуть до зuboжіння більшості, зростання заборгованості в державах і політичного виснаження потенціалу опозиції. Невдоволення такою політикою привело до закликів покласти край тиранії МВФ та СБ щодо держав ЦСЄ, що стало певною пересторогою останнім для розкриття об'ємів цим інституціям.

Виклад основного матеріалу. Революційні події 1989-1991 рр. у державах ЦСЄ викликали демократизацію, створення ринкової економіки, дали поштовх до змін у соціальній політиці. Держави ЦСЄ пройшли через величезні зміни, які визрівали чотири десятиліття періоду «холодної» війни, 1946 року – року «довгої телеграми» Дж. Кеннана з Москви про межі радянських інтересів і відомої Фултонської промови У. Черчилля. Революції в ЦСЄ поклали кінець страхітливим Гельсінським угодам, за якими все в Європі було незмінним, із взаємними гарантіями status quo і сумною перспективою замінити «холодну» війну не менш холодним миром. Втім, у кінці ХХ ст. народи ЦСЄ зруйнували цей порядок і зуміли, за визначенням Р. Дарендорфа, розпочати нове і вільне облаштування Європи [1, с. 249], а згодом здобути членство в ЄС.

У кінці 80-х рр. країни ЦСЄ проголосили курс на включення в політичний і економічний простір Заходу, що мало позитивні і негативні моменти. Серед останніх – поява численних міждержавних протистоянь, регіональних торговельних війн, поширення расизму і нетерпимості. Ці події детально аналізує А.Н.Хомський [15]. Велась активна глобальна політика, спрямована не на збереження суверенітету держав, а на втручання у світову економічну систему для піднесення добробуту населення планети. Залишки старих взаємних образ і звинувачень між капіталізмом та «соціалізмом» спонукали до пошуку соціальної справедливості, задоволення більшості людських потреб для більшої кількості населення світу. До такого розвитку подій привело не лише припинення «холодної» війни, а й інші фактори.

Один з них – ріст зацікавленості розвинутих країн світу у постійному розвитку менш успішних в економічному відношенні держав ЦСЄ, які б перестали загрожувати довкіллю та майбутньому. Серед культурних наслідків глобалізації вкажемо на чільне місце ефекту поширення сучасних комунікацій. Слід також зазначити не лише поширення расистських настроїв у Європі та розвинутих країнах світу, а й зростаюче їх співчуття до знедолених верств населення інших країн, прагнення полегшити їх страждання. Про це свідчить розгортання діяльності неурядових організацій, зайнятих у сфері глобального перерозподілу й розвитку, зміцнення позицій спеціалізованих установ ООН та виступи представників світових організацій, наприклад, Світового банку, які прагнуть пом'якшити проблему бідності в країнах, що розвиваються [19, с. 47].

У 1995 р. ООН наголошувала на необхідності соціального розвитку бідних країн і покращення статусу жінок. Тоді ж Комісія з питань глобального управління представила аналітичну доповідь з прогнозами на майбутнє світу. Така зацікавленість – не лише

людське співчуття, а й прагнення багатих країн захистити власні інтереси. Втім, очевидні переваги соціальних реформаторів над позиціями невтручання економістів. Загроза успіху соціальної демократії і соціально орієнтованої ринкової економіки ЦСЄ від світової економічної конкуренції та міграції, зумовила появу глобального реформізму. Тут є логіка розуміння і сприйняття, адже просто благодійництво як засіб пом'якшення проблем бідності й голоду в світі могло б породити практику систематичного втручання в ці проблеми на міжнаціональному та міжурядовому рівнях.

Головною рисою взаємин країн ЦСЄ з міжнародними інститутами у сфері регулювання доходів став потужний опір вимогам МОП і бажанню СБ надати грошову позику на підтримку реформи у цій сфері. Опір чинили профспілки, які не втратили сили і ввели своєрідний механізм прийняття рішень і надання консультацій, щоб не лише зашкодити загальному політичному тиску СБ, а й обирати на свій розсуд фінансованих СБ консультантів для їх співпраці з урядами країн ЦСЄ. Так, у Республіці Болгарія (РБ) опір вели реформатори Союзу демократичних сил (СДС) і уряду соціалістів (колишніх комуністів), що діяв з 1994 р. Втім, економічна криза 1996 р. у РБ змусила уряд БСП піти назустріч вимогам СБ, який вимагав реформ системи соціального захисту, як невід'ємної умови надання кредиту на структурне регулювання. Згодом виявилось, що РБ не здатна їх виконати і опозиційні сили закликали у 1997 р. до позачергових виборів. Невдачі у внутрішній політиці, повільний розвиток реформ позбавили БСП підтримки електорату і привели до поразки на виборах.

Інакше складалися відносини держав ЦСЄ з МОП. Ця авторитетна організація заповзятю наполягала на тому, щоб вони не змінили курсу на побудову надійної системи соціального забезпечення. В її основі лежав принцип страхування та мінімальної соціальної допомоги, забезпеченої системою оподаткування. Важливу роль тут також відіграли ЄС (у сфері колективного договору), Рада Європи (у справах Соціальної хартії) тощо.

Показовим є приклад Болгарії, однієї з найбільш і пасивних держав регіону, хоч вона, на відміну від інших соцкраїн, завжди тісніше взаємодіяла з СРСР. У 70-80 рр. ХХ ст. її традиційні політичні й економічні зв'язки з СРСР гальмували, зупиняли будь-які прояви невдоволення комуністичним режимом і тому в Болгарії не було досвіду боротьби з ним. Один із лідерів опозиції, згодом президент РБ Ж. Желев писав, що «у 1953 р. німці провели робітничі страйки в кількох містах. У 1956 р. угорці підняли велике народне повстання проти сталінського режиму Ракоші. Потоплене в крові радянськими окупаційними військами, воно стало символом боротьби східноєвропейських народів проти комуністичної системи. Чехи і словаки в 1968 р. проголосили свою «празьку весну», яку дуже швидко опалило морозом Варшавського договору. Поляки багаторазово бунтували всі ці роки (1953, 1956, 1970), а в 1980 р. створили незалежну профспілку «Солідарність». Навіть росіяни – в центрі тоталітарної імперії – знаходили сміливість, хоч і без всякої надії, але бунтувати. І лише у нас нічого не відбувалося – жодного повстання, жодного заколоту, жодного бунту, жодного політичного страйку чи студентської демонстрації. За ці роки по Європі не раз прокочувалися хвилі студентських рухів, але вони завжди зупинялися, досягнувши меж нашої країни» [3, с. 327].

До певної міри це пояснює «болгарський феномен», коли в результаті перших демократичних виборів у червні 1990 р. до влади знову прийшли экс-комуністи, змінивши назву своєї партії на соціалістичну. На виборах у жовтні 1991 р. незначною більшістю їх відтіснив СДС. Для перемоги на виборах СДС створив асоціацію з Рухом за права і свободи (РПС) – організацією турецької етнічної меншини. Але в 1992 р. через протиріччя в аграрній політиці асоціація розпалася. В РБ цього періоду часто змінювались урядові кабінети. У короткі періоди прем'єр-міністрами були А. Луканов, Д. Попов і Ф. Дімітров, після поразки його уряду впродовж двох місяців РБ була у політичній невизначеності і маневруванні [5, с. 41]. Потім прем'єр Л. Беров, 68-річний депутат, обіцяв вивести країну з «кризи конфронтації», утворити «уряд національної відповідальності» чи «уряд експертів». Бажаного досягнути не вдалося, адже Кабінет був такий слабкий, що здійснити поставлені завдання не зміг.

Болгари вважають, що єдиним «досягненням» уряду Л. Бєрова була «прихована приватизація» більшої частини економіки. У тіньових приватних, громадських і економічних секторах діяли промислові конгломерати: «Трон», «Мультигруп», «Оріон» та ін. Багато виробничих активів економіки перейшли у приватне володіння, а до державних – непродуктивні і заборговані. РБ часто надавала субсидії новим приватним підприємствам. Наступниця Л. Бєрова на посаді в уряді, Р. Інджова назвала його адміністрацію «урядом «Мультигрупи», представникам якого дали доступ до найвищого рівня державної влади [6, с. 37]. Уряд Р. Інджової пішов у відставку напередодні виборів 1994 р. На них перемогла при беззаперечній абсолютній більшості БСП [6, с. 39].

БСП завжди ратувала за поступовий перехід до ринку, а СДС вимагав шокової терапії. Різниця влади опозиційних сил – незначна, тому що система трипартизму, в якій права мали і Конфедерація незалежних профспілок (реформовані старі профспілки), і Подкрепа (нові профспілки), давала постійну підтримку всім урядам, компенсації й захист робітників від соціальних втрат трансформації. Так, в 1990 р. для соціального захисту населення від росту інфляції, зафіксували компенсацію на рівні 70% підвищення цін для всіх видів зарплат і соціальних виплат; ввели систему виплат по безробіттю залежно від зарплати: за перший місяць виплата становила 100% попередньої зарплати, а в наступні півроку – 50% [8]. Це був дуже високий рівень пільгових виплат і компенсацій. Разом із припиненням торгівлі з країнами РЕВ, через її крах, та наступним фінансовим потрясінням у зв'язку з війною в Югославії, він призвів до значної інфляції і фактичного зниження життєвого рівня майже на 30% [9].

Зазвичай у такій ситуації МВФ відмовлявся підписати кредитні договори і вимагав від кожного уряду оперативного проведення реформ. Взаємини з МВФ зовсім зіпсувалися в 1990 р., коли БСП припинила виплати закордонних валютних боргів. На той час зовнішня заборгованість Болгарії складала \$ 9,9 млрд – майже 100% ВВП, чи 200% об'єму річного експорту [7, с. 97]. Однак уряд продовжував спроби і одержав позику МВФ у 1991 р., за умови відміни контролю цін на продукти й послуги. У 1992 р. МВФ оскаржив високий рівень компенсацій, передбачених соціальними договорами і затримав наступний транш. Уряд намагався домовитися з профспілками, але переговори зайшли в тупик у 1993 р. після страйку. Міністр праці і соціальних справ Є. Матінчев пропонував компенсацію у розмірі 28%, але профспілки не погодилися. До 1995 р. не було погроз від профспілок, що уможливило укласти нову угоду на позику в квітні 1994 р. РБ одержала \$ 421 млн, за умови, що знизить дефіцит бюджету до 6,2% від ВВП і активізує структурні реформи. Отже, умови МВФ мали бюджетні обмеження, в межах яких йшов розвиток соціальної політики.

Консультації ж СБ і його позики, ґрунтувалися на вимогах структурного регулювання і безпосередньо визначали кожний конкретний крок у сфері регулювання доходів. СБ теж зіткнувся з небажанням вести справи, як і МВФ. І тут відчувався вплив профспілок РБ. Експерти припускають, що взаємини з СБ не склалися через Л. Фокс, експерта з соціальної безпеки і ринку праці, яка супроводжувала першу місію СБ до РБ. Вона виражала ідеї ортодоксального крила ліберальних ідеологів вільного ринку в ЦСЄ і спеціалістів з людських ресурсів. Л. Фокс писала, що «болгарська система [соціального страхування і соціального забезпечення] далека від мети... від прозорого бачення, як кошти збираються і як вони розподіляються... Звітність слабка, можливості для зловживань великі» [16, с.13]. Оцінюючи дії політичних сил, зокрема угоду про компенсаційні заходи між БСП і профспілками, вона вказала, що «уряд повинен вести політику надання поточних пільг, здійснюючи реальні зменшення там, де можливо. Курс на зменшення короткотермінових пільг означає: залишити чинні номінальні ставки допомоги сім'ї, зменшити допомогу по безробіттю до однакового загального рівня, зробити перший день хвороби робітника неоплачуваним» [16, с. 14]. Л.Фокс наполягала на підвищенні межі пенсійного віку, «щоб зменшити залежність населення від державної пенсійної програми» і розвитку приватної пенсійної альтернативи [17; с. 22].

Угода з СБ про позику на структурне регулювання підписали у 1991 р. А передачу другого траншу в сумі \$ 100 млн зумовили рядом вимог щодо соціальної політики. Так, 11

умова вказувала, що «до середини березня 1992 р. слід вжити заходів: використати технічну допомогу для перегляду пенсій і соціальних виплат; узгодити з СБ проект системи соціального захисту і обмежити передчасний вихід на пенсію; іноземні консультанти мають допомогти скласти проект закону про забезпечення допомоги по хворобі та визначити процедури встановлення межі бідності» [10, с. 31-34].

Вимога СБ про надання Міністерством праці й соціальних справ координованого звіту про всі заходи в регулюванні доходів за участю іноземних консультантів не виконувалася. Міністерство мало ряд відділів (зайнятість, пенсії, соціальна допомога тощо), якими керували заступники міністра. Вони не дозволяли втручання у свої справи і не бажали давати будь-яких звітів. Таку ж невблаганну опозицію займав К.Петков, президент Конфедерації незалежних профспілок (КНП). Фокс все ж зуміла домовитися з Петковим, що гарвардських консультантів замінить група болгарських експертів за участю Д.Мінева, яка підготує звіт. Документ Д.Мінева про пенсії свідчив про відверту підтримку ідеології СБ, яка суперечила ідеології МОП [9]. Г.Сотірова, представник резидентної місії СБ у РБ, вказуючи на таке дворушництво в інтерв'ю у 1995 р., визнала, що СБ не має можливості діяти вільно і, що «ми можемо робити тільки те, що хоче уряд» [11, с. 12].

СБ запропонував окремі позики відділам міністерства, але ті відмовились. Погодилася на позику лише заступник міністра з соціальної опіки та соціальної допомоги М.Маналова. Вигода була очевидною: через усі позиції СБ червоною ниткою йшла ідея, що система забезпечення бідних вимагає вливання більшої кількості грошей. Відділ набирив ваги. Міністерство використало позику СБ, щоб переконатися, що порада про подальший розвиток соціальної допомоги – європейська традиція. З трьох пропозицій: Ради Великобританії, Віденського центру ООН та університету Лахті (Фінляндія), Міністерство обрало Контракт університету і в 1994-1995 рр. фіні давали поради щодо зміцнення системи соціальної допомоги у РБ [12, с. 136].

Інтерес СБ до прискорення реформи державної системи соціального забезпечення, встановлення гарантованих фондами пенсій і системи виплат по хворобі, до пріоритетної розробки закону про систему соціального захисту виник після публікації «Білого документа». СБ звернув увагу на Європейську групу соціальної допомоги і на проект болгар з проблем соціального захисту – «Білий документ» [2, с. 232]. Банк спеціально запросив до співпраці І.Томеса – старшого політичного радника Міністерства. І.Томес звітував про хід роботи в грудні 1994 та в лютому 1995 рр. і користувався звітами як нагодою для пропаганди політики СБ та схвальних коментарів. Особливо це було помітним, коли під постійним натиском МВФ і СБ та наполяганнями болгарських консультантів, що зміни необхідні, Міністерство почало «правішати». Так, у звіті він писав: «справді дуже доброю є ідея виключення окремих категорій працюючих із загальної системи як переважаючих у схемі обов'язкового соціального страхування і введення натомість допоміжних пенсійних фондів з приватним фінансуванням» [18, с. 27]. Втім, лише фіні відійшли від обраного шляху, І.Томес відразу ж зауважив, що «рекомендація зробити соціальну допомогу особистим, а не сімейним правом... уже виявила свою небезпечність у багатьох країнах перехідної економіки», розкритикував пропозицію зберегти загальні дитячі пільги і розширити страхові виплати по безробіттю [18, с.30-31].

На відміну від СБ, болгари сприйняли МОП значно краще. У 1993 р. уряд попросив МОП дати оцінку першому проекту «Білого документа» з проблем соціальної безпеки, який щойно склали болгарські спеціалісти. МОП прийняла це запрошення, приславши групу високого рівня, до якої ввійшли працівники Женевського відділу соціальної безпеки і ЦСЕГ з Будапешта. Керував групою М.Сікон. Фінансування місії МОП забезпечила Програма розвитку ООН (ЮНДП). МОП здійснила змістовний огляд ситуації в РБ у звіті «Болгарська проблема: реформування ринку праці і соціальної політики», який на противагу поглядам СБ, вказував, що «соціальна безпека є засобом зміцнення соціальної солідарності, оскільки особистому ризикові протиставляє колективну безпеку, [і тому] її розвитком повинна керувати тристороння рада» [20, с. 212-213].

Цікавими, на наш погляд, є порівняння і контраст між коментарями МОП [14, с. 433] щодо «Білого документа» і розвитку системи соціальної безпеки РБ і коментарями СБ [13, с. 115] майже в той же час. Дві організації по-різному оцінюють гостроту фінансової фіскальної кризи, яка очікує уряд і дають зовсім несхожі детальні політичні рекомендації. Проте є дещо в них і спільне. Обидва звіти пропонують сценарії майбутніх подій. Сценарій СБ припускає стабільний статус без будь-яких змін у політиці перерозподілу доходів, з незмінною межею пенсійного віку і постійною швидкістю заміщення, з рівномірним зниженням формального показника зайнятості, а значить, і зниженням бази оподаткування. У проекті МОП були значні скорочення пільг, щоб захистити бідних: підвищення пенсійного віку до 65 років, скорочення виплат на дітей для половини населення, зменшення швидкості заміщення для всіх пільг на 25%, але з подвоєнням наявної кількості соціальної допомоги. Перший сценарій «приведе економіку до фіскальної загрози. Податки до 50% на фонд заробітної плати дадуть негативний результат... і вся система повільно й важко сповзатиме в дефіцит... [що вимагатиме] до 15% ВВП» [21, с. 70-71]. За другим сценарієм цей показник знижується до 8,7% ВВП.

За сценарієм МОП, кількість пенсіонерів зросте на 5%, безробіття – на 47%, кількість тих, що не досягли працездатного віку, зменшиться на 25%, а швидкість заміщення залишиться незмінною. За сценарієм СБ розвиток такий же, а швидкість заміщення пенсій, виплат по безробіттю, соціальної допомоги та компенсації двох останніх – зростуть на 50%. За сценарієм МОП, на противагу СБ, робиться висновок, що «витрати на сучасну структуру соціальної безпеки економіка може витримати» [20, с. 43]. Частка ВВП (за виключенням охорони здоров'я, як і для СБ) складає майже 16%. Якщо ж політика радикально поліпшиться, вказують автори, то «загальні відносні витрати на допомогу все ж не перевищать чинного середнього рівня по ЄС». Оцінка ВВП складає приблизно 21%. Проте відзначається, що в такому випадку неминучі великі податки на фонд заробітної плати, але це прийнятне, оскільки частка ВВП, яка йде на заробітну плату, в РБ невелика. Як і СБ, МОП робить висновок, «що слід уникати зайвих стимулів до переходу ринку праці на неформальні рейки... це потребує ретельного аналізу шляхів фінансування соціальної безпеки» [19, с. 45].

Висновки. У посткомуністичний період міжнародні організації проявляли посилений інтерес до розвитку всіх сфер життєдіяльності держав ЦСЄ. Особливу зацікавленість у них викликала і соціальна політика цих держав, що продемонстровано на прикладах розвитку взаємовідносин світових організацій з урядовими структурами країн ЦСЄ. Міжнародні організації по-різному оцінювали реальний стан справ у сфері соціальної політики держав ЦСЄ і, відповідно до свого бачення ситуації, давали рекомендації щодо її покращення та прогнози подальшого розвитку. Не у всіх державах населення схвально ставилося до втручання МВФ, СБ та МОП. Часто виникали суперечливі ситуації, особливо щодо підвищення пенсійного віку, підвищення оплати комунальних послуг, зниження державних пільг та соціальної підтримки певних категорій громадян.

Певна неузгодженість існувала і в діях самих міжнародних організацій. Так, у сценаріях СБ і МОП щодо РБ, прогнози на майбутнє мають розбіжності зумовлені різними економічними припущеннями. Водночас дійсна відмінність між ними носить ідеологічний характер. Те, що СБ розглядає як фіскальне лихо – витрату 15% ВВП на заміщення доходів, МОП вважає прийнятним. Там, де СБ бачить лише можливість скорочень, МОП знаходить можливість для поліпшення. Між СБ та МОП існує згода щодо спрямованості «Білого документа». Ці інституції вважають, що він надто вузько зосереджений на страхових пільгах, а стосовно пенсійного віку – в тому, що підвищення межі неминуче. Різка розбіжність є в питаннях чи слід найперше підтримувати мінімальні пенсії, чи всім пенсіям, чи повинні пільги сім'ям встановлюватись по перевірці засобів, чи без неї.

Литература

1. Дарендорф Р. После 1989. Мораль, революция и гражданское общество. Размышления о революции в Европе / Р. Дарендорф. – М.: Ad Marginem, 1998. – 272 с.
2. Европейска комисия. Да преподаваме и учим – към Обществото на познанието. Бяла книга. – София – Люксембург, 1996. – 432 с.
3. Желев Ж. Фашизм. Тоталитарно государство /Ж.Желев /Пер. с болг.– М.: Новости, 1991. – 336 с.
4. Задорожнюк Э.Г. Революции 1989 года и поворот к новой региональной идентичности восточноевропейских стран (по материалам Архива Горбачев-Фонда) / Э.Г. Задорожнюк // Славяноведение. – 2000. – № 3. – С. 3-15.
5. Зудинов Ю.Ф. Болгария: политические метаморфозы первого посттоталитарного пятилетия / Политический ландшафт стран Восточной Европы 90-х годов. Ред. Ю.Ф.Зудинов. – М.: ИСИБ РАН, 1997.– С.12-53.
6. Манов В. Реформы в постсоциалистическом государстве: опыт Болгарии / В. Манов / Пер. с болг. – М.: ОАО НПО Экономика, 2000. – 359 с.
7. Манолова Н. Български интелектуалци за прехода и за себе / Н. Манолова.– София, 1999. – 348 с.
8. МАР. Обществени нагласи, очаквания и намерения [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.webdate.bg/> map
9. MBMD. Политически барометър [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.MBMD>
10. Минков Ю. Към преодоляване на дисфункции в социалните организации / Ю. Минков // България днес и утре.– София: Фондация «Фридрих Еберт», 1997.–282 с.
11. Мирчев М. Социалната дилема “бедни-богати” в процеса на обществена трансформация през 90-те години в България / М. Мирчев // Ново време. – 1997. – № 6. – С. 3-16.
12. Мокшин В.К. Трансформация политических режимов восточноевропейских стран во второй половине XX века / В.К. Мокшин (Монография) / Помор. гос. ун-т им. М.В.Ломоносова. – Архангельск: Изд-во Помор. гос. ун-та, 1997. – 270 с.
13. Революции 1989 года в странах Центральной (Восточной) Европы: Взгляд через десятилетие. – М.: Наука, 2001. – 204 с.
14. Социальная политика в постсоциалистическом обществе: задачи, противоречия, механизмы. – М.: Наука, 2001. – 648 с.
15. Chomsky A.N. Year 501: the Conquest Continues / A.N. Chomsky. – London, New York: Verso, 1993. – 324 p.
16. Fox L. 'Old Age Security in Transition Economies' / L. Fox // Policy Research Working Paper 1257, World Bank Research Division, Was-n, 1994. – P. 12-15.
17. Fox L. 'What to Do? Pensions in Transition Economies' / L. Fox // Transition: World Bank Newsletter. – 1994. – №15. – P. 21-24.
18. Tomes I. 'Progress Report 2' / I. Tomes // World Bank: Unpublished paper, 1995. – P. 27-34.
19. World Bank Group. World Development Report 1997/1998. Knowledge for Development. – Washington. D.C.: Oxford University Press, 1998. – 250 p.
20. World Bank Group. World Development Report 1998/99. Knowledge for Development. – Washington. D.C.: Oxford University Press, 1999. – 230 p.
21. World Social Security Report 2010/11. Providing coverage in times of crisis and beyond. – Geneva: International labour office, 2010. – 278 p.

Irina Butyrskaya

Transformation of social policy of CEE countries and global international institutions

The author argues, that in post-communist period international organizations showed strong interest to the development of all spheres of CEE countries. Particular interest in them aroused social policy, that confirming examples of relationships with global organizations and government agencies in CEE countries. International organizations differently evaluated the real situation in the field of social policy in CEE and according to his vision, give recommendations for its improvement and development forecasts. Not all countries population approvingly referred to the intervention of the IMF, World Bank and the International Labour Organisation. Often there were conflicting situation, particularly with regard to increasing the retirement age, enhancement utilities, reduction of public benefits and social support specific categories. Some inconsistencies exist in the actions of most international organizations.

Keywords: social policy, CEE states, the International Monetary Fund, the World Bank, the International Labor Organization.

Ирина Бутырская

**Трансформация социальной политики государств ЦВЕ
и глобальные международные институты**

Автор доказывает, что в посткоммунистический период международные организации проявляли усиленный интерес к развитию всех сфер жизнедеятельности государств ЦВЕ. Особый интерес у них вызывала и социальная политика, что подтверждают примеры развития взаимоотношений мировых организаций со структурами правительств стран ЦВЕ. Международные организации по-разному оценивали реальное положение дел в сфере социальной политики государств ЦВЕ и, согласно своему видению ситуации, давали рекомендации по ее улучшению и прогнозы дальнейшего развития. Не во всех государствах население одобрительно относилось к вмешательствам МВФ, Всемирного Банка и Международной Организации Труда. Часто возникали спорные ситуации, особенно по вопросам повышения пенсионного возраста, повышения оплаты коммунальных услуг, снижения государственных льгот и социальной поддержки определенных категорий граждан. Определенная несогласованность существовала и в действиях самих международных организаций.

Ключевые слова: социальная политика, государства ЦВЕ, Международный Валютный Фонд, Всемирный Банк, Международная Организация Труда.

Надійшла до редакції 19.02.2014 р.